

I Toimintakyvyn edistäminen ja kuntoutus

II Vammaisten palvelut

Nykytila-analyysien yhteenvetoa ja työryhmien mietteitä
jatkostyöskentelyyn

Rauni Rätty 26.1.2015 Sociopolis työkokous, Kemi

Lähteet: Nykytila-analyysit ja työryhmien koonnit/
Taru Ijäs-Kallio 2015-2016

I Toimintakyvyn edistäminen ja kuntoutus

- Laaja kirjo erilaisia toiminta- ja palvelukokonaisuuksia
  - Terveysthuollon kuntoutusvastuu
  - Sosiaalihuollon kuntoutusvastuu
  - Työterveyshuollon kuntoutusvastuu
  - > liittyen eri ikäryhmien ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien henkilöiden ja perheiden kuntoutukseen
  - >toimintakyvyn edistäminen ja kuntoutus on tärkeä osa kaikkia asiakaslähtöisiä palveluprosesseja

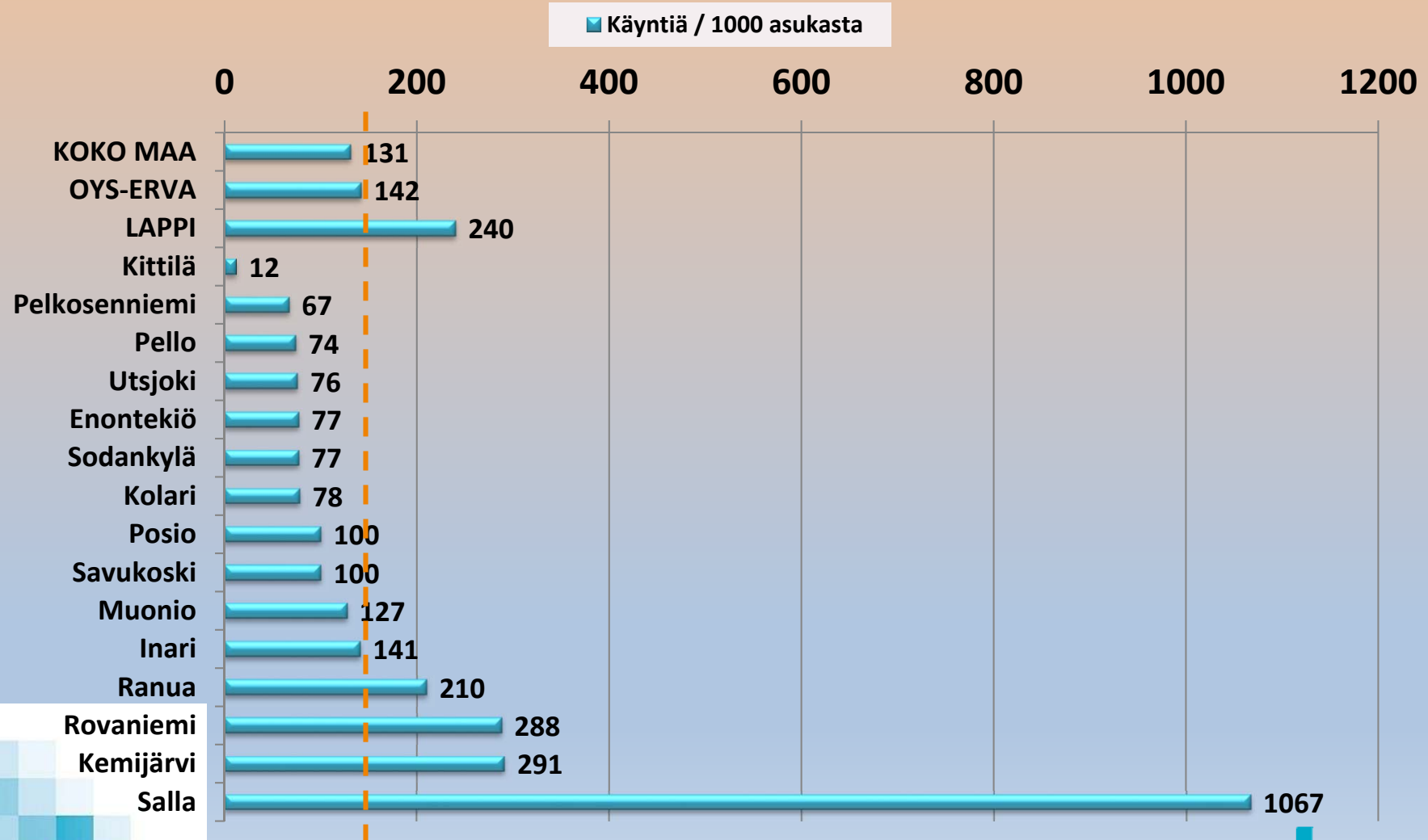
Kuntoutuksen tunnuslukuja

- Tilastotietoa koottu, mutta sen käyttöarvoa vähentää huomattavasti se, että kuntoutuspalvelut eivät tilastoidu luotettavasti
  - kaikki ostopalvelut eivät tilastoidu
  - kuntien kirjaamis- ja tilastointikäytännöissä on eroja
  - erityisesti pienissä kunnissa vuosittainen satunnaisvaihtelu voi olla suurta
  - Lapin kuntien välillä näyttää olevan erittäin suuria eroja kuntoutuksen käynneissä
  - Tiedot kuntoutuksen omasta ja ostetusta toiminnasta pitäisi saada kunnista erikseen ja siten, että kunnat määrittelisivät kuntoutukseen kuuluvat palvelut samalla tavoin

LAPPI:

Pth:n & muun erityisterapian ja kuntoutuksen käynnit, vuosi 2013

Työryhmän ja osin omiakin huomioita:

- Lapissa **erityisterapioiden ja kuntoutukseen liittyvien erityispalvelujen** saatavuus on haaste ja ostopalveluiden hinnat ovat korkeat
  - Kuntoutuksen keskitettyihin erityispalveluihin **koetaan työlääksi lähteä** (pitkät välimatkat)
  - **Kuntien käytännöt vaihtelevat**, tarve yhteneville prosesseille on niin lääkinnällisessä, ammatillisessa kuin sosiaalisessa kuntoutuksessa sekä niiden rajapinnoilla
  - Asiakkaiden **eriarvoisuus** on totta em asiat huomioiden
  - Tehdäänkö osin **päällekkäistä työtä? Vai käytetäänkö liiaksi erityispalveluita** normaalipalveluihin kuuluvan kuntoutuspalvelujen ja –työn puuttuessa tai ollessa riittämätön? **Toisiko yhteistyö (kustannus)tehokkuutta?** Esim. ammatillisen kuntoutuksen arvioita tehdään Lapin Kuntoutus Oy:ssa, sairaanhoitopiirien useassa yksikössä (fysiatria, psykiatria, muut), kuntien yksiköissä, säätiöissä (Eduro, Meriva yms).... Verve, ODL-säätiö, Kolpene, Te-tsto, KELA.....
- > **Kuntoutuksen organisaatio- ja toimijarakenne & lainsäädäntö on vähintäänkin hajanainen**
- Tila- ja organisaatiomuutosten vuoksi **vaativan kuntoutuksen tulevaisuus Lapissa on pikaista päätöksentekoa vaativa asia**
  - **Moniammatillisen kuntoutuksen toteutus on vaihtelevaa ja edellyttää toimintakäytännön linjaamista**

Kehittämisen suunnasta??...

Kuntoutuksen kokonaisuus, kaksi kärkeä:

1) **Kaikkiin asiakasprosesseihin sisältyvä toimintakyvyn edistäminen ja kuntoutus**

- vaikka kuntoutustarpeen syntymekanismi on eri, ovat kuntoutuksen ja kuntoutujan **tavoitteet useassa asiakasprosessissa samat**, jonka vuoksi myös
- eri asiakasprosesseilla tulee olla **yhteisiä työvälineitä ja menetelmiä**
- **peruspalveluiden mahdollisuus** konsultoida ja työskennellä yhdessä **kuntoutuksen erityisosaamisen** kanssa
  - Tähän liittyvät sähköisten ja liikkuvien palvelujen lisääminen & kehittäminen ja käytön tehostaminen
- miten **kuntoutusosaaminen jalkautetaan**, hyödynnetään ja **miten osaaminen varmistetaan** alueilla ja lähipalveluissa?
- **toimintakyvyn edistäminen ja kuntoutus tulee peruspalveluna olla kaikkien työntekijöiden osaamista eri tehtäväalueilla**

Kehittämisen suunnasta?? ...

2) Kuntoutukset erityispalvelut

- **Erityistä osaamista omaavat kuntoutustyöntekijät peruspalveluissa?**
- **mikä ja mitä olisi hyvä keskittää** ja mitkä asiakasprosessit hyötyisivät keskitetystä erityisosaamisesta > esim. vaativia, monialaisia työkyvyn arvioita on jo aiemmin esitetty keskitettäväksi. Miten peruspalveluista/muista asiakasprosesseista ohjaututaan näihin palveluihin?
- **miten erityisosaaminen tukee lähiosaamista ja toisinpäin** (lähellä asiakasta hänet tunnetaan parhaiten ja tämän tiedon pitäisi olla käytettävissä myös erityispalveluissa)
- **miten kuntoutuksen monialaisuutta vahvistetaan erityispalveluissa?**
Kuntoutuksen erityisosaamista tarvitaan myös *sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa*

Tulevaisuuden tavoitteena kuntoutuksen kokonaisuuden hallinta:

= **Monialaisen kuntoutuksen koordinointi mahdollistuu ilman raja-aitoja;** tarvitaan mahdollisuus toteuttaa asiakaslähtöinen kuntoutusprosessi, jossa on toimijoita pth:sta, esh:sta, sosiaalitoimesta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta jne

= Kuntoutus organisoidaan niin, että **kuntoutuksen osaaminen alueella säilyy** ja että käytettävissä olevat resurssit (henkilöstö) on toiminnallisesti ja kustannustehokkaasti oikein suunnattu

= Tulevassa palvelujärjestelmän kokonaisuudessa **kuntoutus jalkautetaan asiakasprosesseihin siten, että toimintakyvyn edistäminen on oleellinen osa kaikkia asiakasprosesseja ja toisaalta kuntoutus erityisalanaan on konsultoitavissa** ja jotkin vaativat kuntoutuksen prosessit (kuten vaativat työkyvyn arviot) omassa monialaisessa ”kuntoutuksen osaamiskeskuksessaan”

II Vammaisten palvelut

- Vammaisten palvelut ovat pääsääntöisesti erityispalveluita
- Nykytila-analyysissä onkin keskitytty vammaispalvelulain ja kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisiin palvelukokonaisuuksiin, vaikka sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat ensisijaisia (sosiaalityö, sosiaalinen kuntoutus, kotipalvelu yms) ja siten ovat vammaisen henkilön käytettävissä
- Tarkkaa asiakasmäärää on ollut vaikea selvittää, koska tilastot kertovat palveluita saavien määrän per palvelu – useilla asiakkailla on monia palveluita

Esimerkkinä tunnuslukuja kehitysvammaisten henkilöiden asumisesta

- Kehitysvammaisten ohjatussa asumisessa (palveluasuminen) asiakasmäärässä hieman kasvua vuodesta 2010 vuoteen 2013 (taustalla laitoshoidon purku)
- Tuetussa asumisessa (asuminen omassa asunnossa palvelujen turvin) asukasmäärä on laskenut – tässä on kehittämisen varaa ja iso merkitys on lapsuudesta asti ”lähtevällä” toimintakyvyn edistämisellä ja kuntoutuksella
  - > LSHPn alueella vain kuudessa kunnassa on järjestetty tuettua asumista vuosina 2010 ja/tai 2013
  - Onko syynä räätälöityihin palveluihin tarvittavien resurssien vähyys ja kehitysvammaisille soveltuvien asuntojen puute?
  - Tuettua asumista on vielä liian vähän – tämä on kuitenkin myös valtakunnallinen kehittämisen suunta

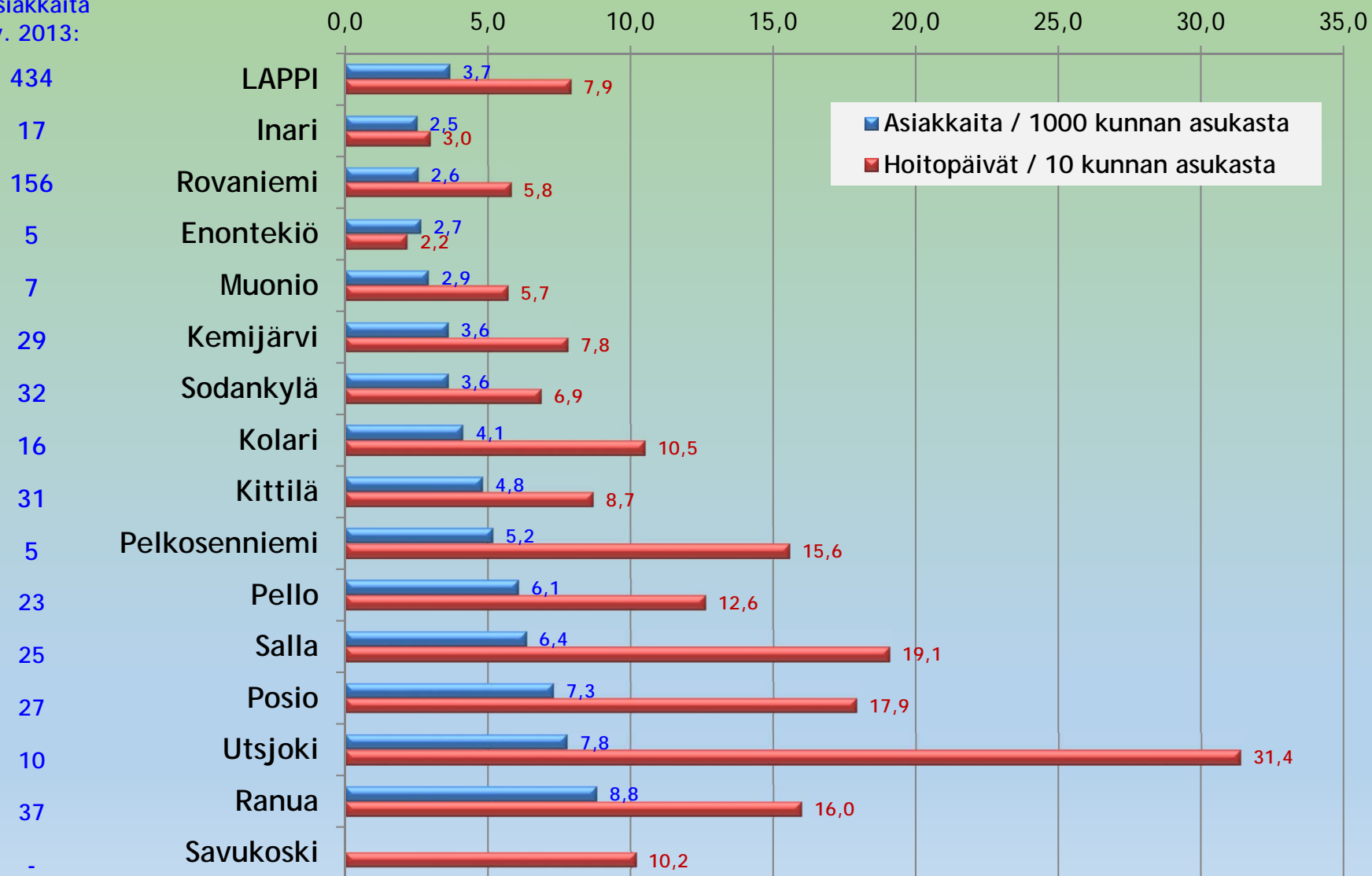
Tunnuslukuja ja tulkintaa kehitysvammaisten asumisesta jatkuu...

- Lapissa on enemmän vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden laitosasumista kuin erva-alueella tai maassa keskimäärin
- Laitoshoidon purku etenee hitaasti
  - Asiakkaiden ikärakenne huomioiden ei ehkä iso ongelma kuitenkaan
  - Haaste on kuitenkin uusien asumismuotojen ja ei-laitosmaista asumista tukevien palvelujen kehittäminen, eli mitä tulee laitosasumisen tilalle – sekä rakenteiden, vaihtoehtojen vähyyden että osaamisen asia. Onko osin myös toimintakulttuuri- ja asennekysymys?
  - Pienet asiakasmäärät pienissä kunnissa – räätälöinnin vaikeus
  - Lapin pitkät välimatkat
- Asiakkaita laitosasumisessa / 1000 kunnan asukasta:
  - LSHP 3,7
  - OYS-erva 3,0
  - koko maassa 2,3

LAPPI:

Kehitysvammaisten ympärivuorokautisen hoidon* asiakkaat ja hoitopäivät v. 2013

Asiakkaita
v. 2013:

VPL-mukainen vammaisten ihmisten palveluasuminen

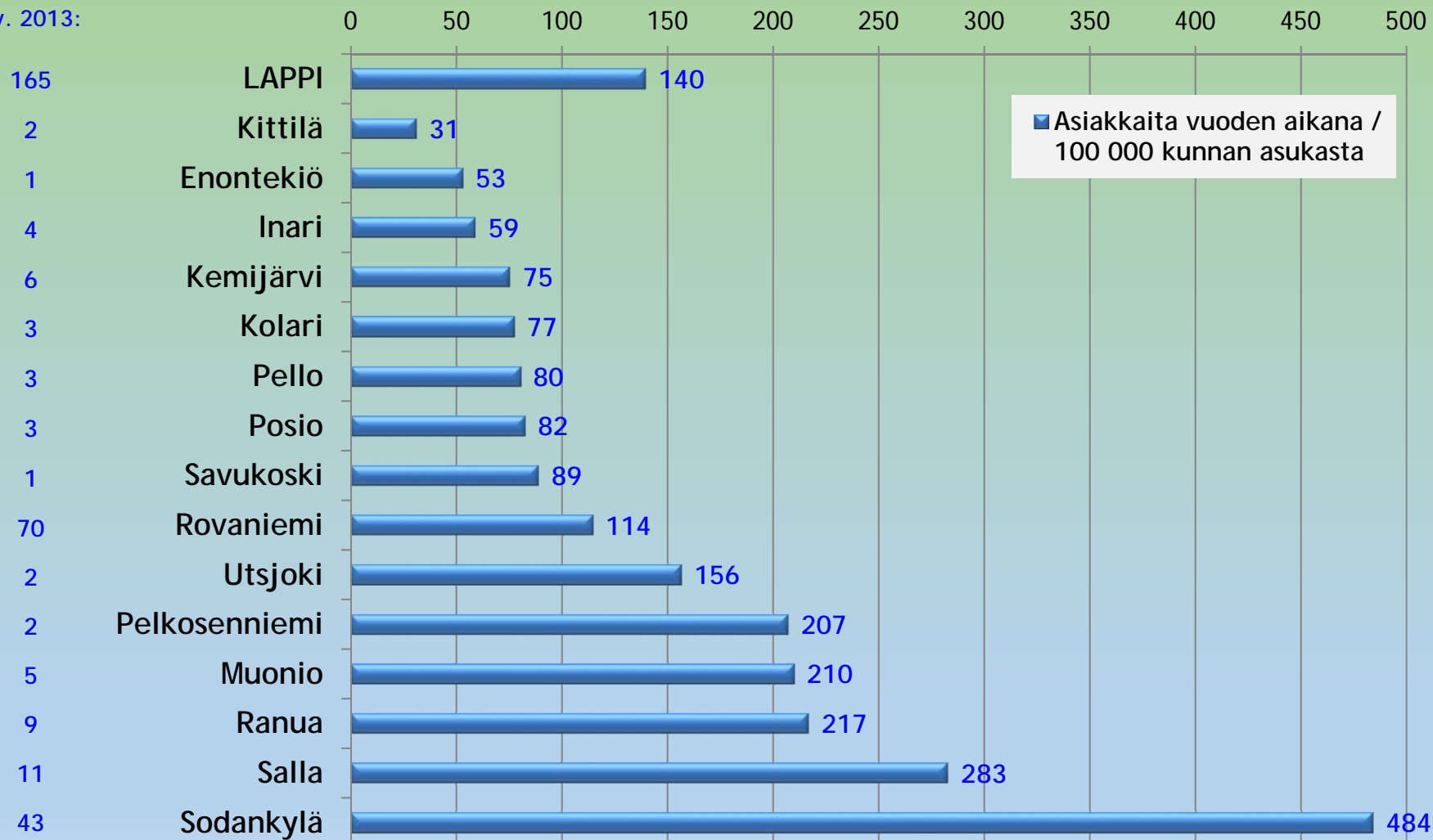
*asiakasmäärät v. 2013 (sotkanet)

- LSHP 139,5 / 100 000 asukasta
- OYS-erva 115,6 / 100 000 asukasta
- Koko maa 96,7 / 100 000 asukasta

- LSHP alueella huomattavia kuntakohtaisia eroja – VPL – palveluasumisen päätöksiä ei tehdä yhdenmukaisilla kriteereillä?

* Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen voi toteutua joko omassa kodissa tai palveluasunnossa. Tilastoista ei näe sitä, miten palveluasuminen on toteutettu ja kuinka paljon/millaista palvelua se sisältää (onko esim. ymp.vrk palvelua)

LAPPI: Vaikeavammaisten palveluasumisen asiakkaat vuonna 2013

Asiakkaita
v. 2013:

Kuntien toteuttama työ- ja päivätoiminta, asiakasmäärät LSHP alue, v. 2013

- Työtoiminnassa 360
- Päivätoiminnassa 285
  - Ei kovin suuria eroja kuntien välillä
  - n. 1/3 palvelusta on ostopalvelua (esim. Rovaniemi ostaa Edurolta lähes kaiken työtoiminnan, osin myös Sodankylässä)
  - Päivätoimintaa järjestetään pääasiassa kehitysvammaisille henkilöille , mutta joissakin tapauksissa myös muille vammaisille henkilöille
- Muu työllistymistä tukeva toiminta on marginaalista (osatyökykyisten työllistymisen problematiikka!)

Vammaisten palveluiden rajapinnat

- Vammaispalvelut ja erityishuollon palvelut ovat osa asiakkaan palvelujen kokonaisuutta
  - Vammais- tai kehitysvammaisten palveluiden asiakas on elämäntilanteestaan riippuen **lähes aina** asiakkaana myös perheiden palveluissa, aikuisten psykososiaalisissa palveluissa, ikäihmisten palveluissa, sairauksien ehkäisyssä ja hoidossa, työterveyshuollossa ja/tai kuntoutuksessa
- Vammaisten, kehitysvammaisten ja muiden vammaispalveluissa kohdattujen erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden **palvelutarpeiden selvittämiseen, palvelusuunnitteluun sekä ohjaamiseen ja kuntoutukseen tarvitaan erityisosaamista vammaisuudesta, kehitysvammaisuudesta, eriasteisista kehityksen ja oppimisen vaikeuksista sekä neuropsykologisesta ja –psykiatrisesta erityisyydestä**
- Rajapinta myös soten ja kunnan muiden sektoreiden kanssa: **asuminen, varhaiskasvatus, koulutus, esteettömän liikkumisen mahdollisuudet, erityisryhmien liikunta, ...**

Työryhmän määrittämiä kehittämiskohteita

- Asiakkaiden palveluohjaus ja palvelujen ja tukitoimien koordinointi
- Kehitysvammaisten henkilöiden yhtäläinen oikeus ensisijaisesti saada tarvitsemansa palvelut yleislakien nojalla ja yleisestä palvelujärjestelmästä, toissijaisesti erityispalveluina
- Vaihtoehtojen lisääminen asumisen ja asumista tukevien palvelujen järjestämiseen
- Vaihtoehtojen lisääminen työ- ja päivätoimintaan
  - Päivä- ja työkeskustoiminnan kehittäminen on ajankohtaista kokonaisuudessaan. Lapin sote-alueella eri kuntien päivätoimintakeskukset voisivat verkostoitua ja tehdä yhdessä kehittämistyötä. Työtoiminta osaksi säätiöiden toimintaa niillä paikkakunnilla missä se on mahdollista. Työllistymistä tukeviin toimenpiteisiin tarvitaan puhtia!

Työryhmän määrittämiä kehittämiskohteita jatk..

- Eri sektoreiden rajapinnassa tapahtuvasta **yhteistyöstä** sopiminen vammaisten henkilöiden tarpeenmukaisen asumisen ja kuntouttavan toiminnan turvaamiseksi
- **Palvelujen myöntämisperusteiden** yhtenäistäminen
- Palvelujen ja suoritteiden **tilastoinnin yhtenäistäminen** tulevalla sote-alueella sekä valtakunnallisesti
- Muita:
  - Alueelliset henkilökohtaisen avun ja kuljetuspalvelukeskukset ja tilapäishoidon alueellinen koordinointi
  - kotiin annettava lomituspalvelu, perhehoidon koordinaattori (roi) ja perhehoidon kehittäminen + vastuuhenkilöt kuntiin
  - asunnon muutostöiden suunnittelu > menisikö paremmin apuvälinekeskuksen kautta kuin kuntien sos.tt:n kautta?
  - Hankintojen yhteinen suunnittelu

Kehittäjäasiakkaiden ajatuksia tulevaisuuden muistelu- työpajassa

- **Lähi- ja keskitetyistä palveluista:**

”Matkan pituus riippuu siitä, mikä perillä odottaa” – hyvään ja lisäarvoa tuovaan palveluun voidaan matkustaa kaukaakin

- **Asumisesta:**

”Jokainen haluaa asua omassa kodissa”

”Myös lapsuudenkoti voi olla kaikille hyvä ratkaisu – onko kaikkien muutettava?”

”Tärkeää on, ettei olosuhteiden pakosta joudu yksikköön joka ei resurssien vuoksi mahdollista omannäköistä elämää”

- **Omasta työntekijästä:**

”Työntekijän henkilökohtainen kontakti [vammaisesta lapsen] perheeseen on tärkeää”

Kehittäjäasiakkaiden ajatuksia.....

- **Ammattilaisen roolista:**

”Omaisena katsoo asioita vain omasta näkökulmastaan – työntekijä osaa ennakoida”

”Tilanteet soviteltava elämäntilanteen mukaan”

- **Kehittämistarpeista:**

”Dialogi omaisten kanssa on vielä vähäistä”

”Asennekin on, että kiireessä tehdään tekniset asiat, asiakkaan kuuntelu on ”lorvimista”

”Turhiakin hankintoja tulee kun vain asiantuntija miettii”

”Osallistuminen ja liikkeelle pääseminen tärkeintä”

|

”Tuttuus helpottaa asiointia ja yhteistyötä ”

Kiitos

